

Ponovno o kontrolni metodi v gozdnogospodarskem načrtovanju

Odmev na prispevek

V Gozdarskem vestniku št. 5-6/2001 navaja dr. Franc Gašperšič v članku z naslovom Ponovno o kontrolni metodi v gozdnogospodarskem načrtovanju svoje poglede in pripombe na Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih (v nadaljevanju Pravilnik), zlasti na sistem gozdnogojitvenih ciljev in optimalnih modelov gozda. Dr. Gašperšič meni, da uveljavljeni sistem optimalnih modelov gozda ter časovno opredeljenih gojitvenih ciljev gozd obravnava statično, kar je za usmerjanje njegovega razvoja neprimerno; nujno je po njegovem v ta namen uporabljati v preteklosti uveljavljene gozdnogojitvene cilje, ki časovno niso definirani in so primerno vodilo za delo z gozdom. Ponovno nasprotuje tudi enotnemu gozdnogojitvenemu cilju za gospodarski razred (skupaj za državne in zasebne gozdove).

Kljub obsežnemu članku je mogoče nanj odgovoriti dovolj kratko, saj je dr. Gašperšič glavni del prispevka, ki zadeva modele in časovno opredeljene dolgoročne gozdnogojitvene cilje, oprl na nekaj svojih togih predpostavljenih sodb o modelih in gozdnogojitvenih ciljih, kot jih opredeljuje Pravilnik, večji del teoretičnih pojasnjevanj pa je posvetil dokazovanju dinamičnosti gozdnega ekosistema, ki naj bi ga gozdnogospodarsko načrtovanje upoštevalo.

Celotno razlago neprimernosti sistema uveljavljenih modelov in ciljev dr. Gašperšič zasnuje na treh namišljenih predpostavkah:

1. modeli so tehnični pojem in (zato?) gozd obravnava statično,
2. statični so tudi časovno opredeljeni gojitveni cilji,
3. s časovno neopredeljenimi gojitvenimi cilji je mogoče preverjati uspešnost razvoja gozdov, medtem ko s časovno opredeljenimi to ni mogoče.

Za začetek naj navedem, da ključ ni v poimenovanju in obliki ciljev in modelov, ampak v načinu njihove uporabe.

Razlogi za oblikovanje sedanjega sistema ciljev in modelov

Odveč je razpravljati o pomembnih razvojnih korakih gojenja gozdov in gozdnogospodarskega načrtovanja na Slovenskem v preteklih desetletjih in tudi dlje v preteklosti, vendar je treba resnici na ljubo priznati, da je v pogledu praktičnih rešitev zlasti gozdnogospodarsko načrtovanje v osemdesetih letih zašlo v težave,

lahko rečemo tudi v slepo ulico, iz katere vodilni strokovnjaki, vključno z Oddelkom za gozdarstvo pri BF, več kot desetletje niso uspeli pokazali poti oziroma dati ustreznih odgovorov. Pravilnik o gozdnogospodarskem načrtovanju iz leta 1987 je bil priložnost za to, vendar je ostala priložnost neizkoriščena. Sodobnim možnostim obravnave gozdnega prostora ni dovolj odprl vrat (verjetno je bil za nekatere ključne rešitve res za nekaj let prezgoden), nekaterim širšim gozdarskim vsebinam (funkcije gozdov) se je posvetil premalo, nekaterim ne tako zelo pomembnim vsebinam (tolerancam vseh vrst) pa se je posvetil preveč. Vodilni strokovnjaki na področju gozdnogospodarskega načrtovanja so bili tedaj preveč neenotni, da bi lahko v sprejemljivem času prišli do sprejemljivih rešitev. In v naslednjih letih se niso prav nič zblížali. Tako so na primer v začetku devetdesetih let nekateri (tudi na BF) že v celoti prisegali na ugotavljanje lesne zaloge gozdov s stalnimi vzorčnimi ploskvami, nekateri (tudi na BF) pa o njih še vedno niso hoteli veliko slišati (pozabljena ni bila tudi še polna premerba), nekateri (tudi na BF) so že prisegali na sodobne metode računalniške obravnave prostora, drugi so v teh orodjih videli grožnjo vsebinsko ustrezne obravnave gozdov (od tod za visokošolsko ustanovo tudi žalostno nečastna pripomba k Pravilniku, da se z njim uvaja tehnologija, ki ji zlasti kadrovske še deset let ne bomo kos). Zavod za gozdove Slovenije (ZGS) ji je bil, seveda zahvaljujoč temeljitim pripravam od samega začetka delovanja ZGS, kos že naslednje leto.

Vse globlja je postajala tudi vsebinska slabost konkretnega usmerjanja gospodarjenja z gozdovi pri nas, ki se je odražala v tem, da je bilo ob ustreznih teoretičnih izhodiščih mnogo premalo praktičnih znanj in nasvetov, ki bi strokovnjakom, ki neposredno delajo z gozdom oziroma neposredno izdelujejo gozdnogospodarske načrte, omogočali lažje in tudi pravilnejše delo. Strah pred šablonami nas je privedel v drugo skrajnost, kjer je postal vsak splošnejši nasvet neprimeren, nevaren. Tako v strokovni literaturi ni kazalo govoriti niti o nekih približnih proizvodnih razdobjih in pomladitvenih dobah za posamezne drevne vrste na določenih rastiščih, saj je vse odvisno od sestojnih razmer, vitalnosti, funkcij gozdov itd. - kar je seveda vse res, vendar ne tako, da bi povsem razvrednotilo informacijo o povprečjih. Zato tudi ni bilo nič zelo hudega, če so bila celo med profesorji na primer neuskajana mnenja

o pojmovanju proizvodnega razdobja. Sestojne tablice so z naraščanjem njihove kakovosti in naraščanjem spoznanja o potrebah razmišljanja tudi po konkretnjših parametrih razvoja sestojev (tudi po zaslugi profesorjev z BF) sicer pridobile na pomenu, a kje so še (okvirni) razvojni modeli gozdov? O tem naj bi bilo očitno še danes nesposobno govoriti, pa čeprav stroka ne zavrača uravnoteženosti razvojnih faz sestojev kot enega od kazalcev pri presoji trajnosti. Hm, kako se že presodi, ali so razvojne faze vsaj okvirno v ravnotežju? Tako je s tem. Zato so nekateri gozdarji tudi pri nas že pred zlovesčim Pravilnikom razmišljali o (okvirnih) optimalnih modelih gozda, oprtih na razvoj sestojev, kot ga kažejo uporabne tablice. Pri iskanju ustreznih odgovorov za konkreten sestoj model ne more veliko pomagati, pri razmišljanjih na višjih ravneh pa je uporaben.

Optimalni modeli gozdov in gozdnogojitveni cilji

S časovno neopredeljenimi gozdnogojitvenimi cilji se je mogoče pravilno odločati, vendar so prispevali svoj delež k premalo dorečenim razmislekom v zvezi z odnosom med načrtovanimi ukrepi in pričakovanim razvojem sestojev. Od tod tudi veliko nelogičnosti med cilji in načrtovanimi ukrepi pri gozdnogospodarskih načrtih GGE in celo pri območnih načrtih, o katerih piše dr. Gašperšič. Vsa predstava gozda v prihodnje, ki je eno od izhodišč za razmislek o ukrepih, je bila nekje (nedorečeno) daleč (za marsikoga v oblakih), načrtovan etat pa naj bi bil določen konkretno in dovolj zanesljivo. Iz zagate si se uspešno rešil samo z res poglobljenim razmislekom (ki je moral vsekakor vključevati določene elemente modelnega razmisleka o gozdu, sicer si glede potrebnega razvoja sestojev v pogledu strukture razvojnih faz ni bilo mogoče oblikovati dobrega pogleda), zelo pa je tudi pomagalo, če je bil človek po položaju ali sicer pomembna avtoriteta ...

Upoštevat moramo, da je optimalen model gozda le nov, dodaten pripomoček, ki načrtovanje razvoja gozda dela preglednejše, medtem ko neposredno vodilo razvoja gozda še naprej ostaja gozdnogojitveni cilj, ki je po novem le časovno definiran, da lahko izdelovalec načrta z manj nevarnosti za logično napako načrtuje možen posek, gojitvena dela in usmeritve.

Če si nekoliko podrobneje ogledamo vprašanje načrtovanja usmeritev in ukrepov v zvezi z drevesno sestavo sestojev v gospodarskem razredu, moramo ugotoviti, da je, ne glede na trenutno drevesno sestavo sestojev, ki seveda določa sestavo sestojev v bližnji prihodnosti in vpliva na drevesno sestavo sestojev v bolj oddaljeni prihodnosti, zelo koristno, če si načrto-

valec odgovori na naslednji dve vprašanji:

1. kakšna drevesna sestava je na rastišču danega gospodarskega razreda po naravi;
2. kakšen in kolikšen odklon od naravnega stanja sme načrtovati zaradi proizvodne funkcije in drugih funkcij, da bo v smislu trajnosti gozdnega ekosistema gozd še deloval dovolj naravno (optimalen model gozda).

Tudi časovno opredeljene gozdnogojitvene cilje je mogoče ob umestnih razlogih, ki izhajajo iz razvoja gozdov (npr. drugačen razvoj gozda od zamišljenega zaradi ujm ali drugih razlogov) ali drugih okoliščin (npr. spremembe v funkcijah gozdov), v prihodnje seveda prilagajati. Nikjer ne piše, da to ni dopustno ter da jih je treba doseči za vsako ceno. Če pa so ustrezno postavljeni, če se gozdovi gospodarskega razreda razvijajo, kot smo pričakovali, in ni drugih spremenjenih okoliščin, pa je tudi časovno opredeljene gojitvene cilje nepotrebno spreminjati, kar dr. Gašperšič meni tudi o gozdnogojitvenih ciljih, kot so se uporabljali v preteklosti. Časovna opredelitev cilja zmanjša možnost logične napake pri določitvi možnega poseka ter olajša presojo načrtovanih ukrepov.

Pri tem naj poudarim, da lahko v posebnih razmerah stanja gozda določimo gojitveni cilj, ki (začasno!) določa razvoj gozda tudi vstran od optimalnega modela gozda. Vendar je kljub temu koristno, da si načrtovalec razčisti predstavo o tem, kakšen gozd bi bil na danem rastišču in ob (danes navzočih) funkcijah približno optimalen, in jo v obliki modela tudi zapiše, saj lahko z načrtovanjem ustreznih ukrepov odklon v razvoju gozda od zelenega razvoja zmanjša na najmanjšo možno mero, docela transparentna pa postane tako tudi določitev gojitvenega cilja, saj je jasno, da ne gre za nelogičen cilj, ampak da tako zahteva realnost načrtovanja razvoja gozda.

Čez deset let bo načrtovalec ves razmislek ponovil in po potrebi svoja (ali kolegova) nekdanja stališča korigiral. Ugotovljeno stanje gozda čez deset let mu bo povedalo, ali je potekal razvoj gozda skladno s postavljenimi cilji, ali je potekal (če je seveda lahko) v smeri potencialno optimalno zamišljenega stanja gozda itd.

Če želimo pravilno razumeti in uporabljati optimalne modele gozdov in gozdnogojitvene cilje, ni v njih nič statičnega, kot hoče na vsak način prikazati dr. Gašperšič, in povsem omogočajo tudi presojo razvoja gozda glede na postavljene cilje. Zato ni z našim delom v temeljih nič narobe in ni v nasprotju z Zakonom o gozdovih.

Gozdnogojitveni cilji in lastništvo gozdov

Očitek dr. Gašperšiča glede enotnih gozdnogojitvenih ciljev za gospodarske razrede, torej enakih ciljev za gozdove vseh lastništev, je pač njegov osebni pogled na to temo. Tudi v preteklosti niso bili vsi njegovega mnenja. Pravilnik je nastajal več kot dve leti, pri njegovem nastajanju so na številnih dolgih sestankih kolegija Oddelka za gozdnogospodarsko načrtovanje, ki so potekali vzporedno z zasedanjem 11-članske komisije, ki jo je imenoval minister, neposredno sodelovali tudi vodje odsekov za gozdnogospodarsko načrtovanje vseh območnih enot. Ne bom zašel v podrobnosti. Pri tehtanju koristi in težav zaradi ločenih ciljev je prevladala odločitve o enotnih ciljeh. Dejstvo je, da so bile, so in bodo tudi razmere znotraj zasebnega sektorja zelo različne. Razlika v možnostih za usmerjanje gozda med zelo drobno zasebno posestjo, ki jo izpostavlja dr. Gašperšič, ter večjo zasebno posestjo (danes imamo tudi že kar velike zasebne posesti) je vsaj takšna kot med večjo zasebno posestjo in državnimi gozdovi. Ali potem imeti tri cilje? Ob jasni predstavi, kam želimo peljati razvoj gozda, ki jo kažejo optimalni modeli gozdov in gozdnogojitveni cilji, gotovo ne bomo načrtovali napačnih ukrepov ne v gozdovih enega ne v gozdovih drugega (in še tretjega in četrtega!) lastništva. Ponekod bo pač približevanje ciljni podobi gozda (upoštevajoč gozdove različnih lastništev) ugodnejše, drugod morda manj ugodno. Optimalen model gozda in (bolj neposredno) gozdnogojitveni cilj sta ustrezno vodilo za delo z gozdom na danem rastišču v gozdovih vseh oblik lastništva, če smo seveda pripravljene tudi časovno opredeljene gozdnogojitvene cilje razumeti dinamično.

Še o delu komisije za sestavo Pravilnika

Če se na koncu samo dotaknem tudi očitka glede sestave in dela komisije ministra za sestavo Pravilnika, ki sem jo vodil, moram ugotoviti, da je minister v komisijo seveda povabil tudi predstavnika Oddelka

za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire pri Biotehniški fakulteti (dr. Milan Hočevar). Pripombe oddelka k osnutku Pravilnika so bile skrbno proučene tako kot vse druge, vseh pa seveda ni bilo mogoče upoštevati, če naj bi Pravilnik ostal vsebinsko konsistenten. Osebno menim, da je bila komisija primerno sestavljena (sicer je to bolj vprašanje za ministrstvo), seje so potekale produktivno, zato smo zahtevno delo tudi uspešno zaključili.

Zaključek

S Pravilnikom smo uspešno rešili cel kup zahtevnih razvojnih vprašanj na področju obravnave gozda in sodobne izdelave gozdnogospodarskih načrtov, ki so se nakopičila v preteklih letih. V nekaj letih so se rešitve pokazale kot zelo solidne. Kot stroka in javna gozdarska služba bi bili v preteklih letih že večkrat osramočeni, če ne bi tako pogumno stopili tudi na pot tehnološkega razvoja pri obravnavi gozda. Tako pa smo v stikih z okoljem (ministrstva, upravne enote, občine, različna podjetja) dobili pozitivne ocene tudi za zmožnost sodobnega komuniciranja s podatki ter za sodobnost izdelkov. ZGS je v treh letih in pol po izidu Pravilnika izdelal že približno sto gozdnogospodarskih načrtov gospodarskih enot in osnutke gozdnogospodarskih načrtov območij ter se zelo aktivno vključil v procese prostorskega planiranja na državni in občinski ravni.

Ob uspešnem razvoju in delu ZGS na področju gozdnogospodarskega načrtovanja v zadnjih šestih letih, tudi ob pomoči strokovno in sodobno zasnovanega Pravilnika, se zdijo očitki dr. Gašperšiča, kot bi z obale klical za ladjo, ki očitno uspešno pluje, da je ladja v osnovi napačno zasnovana, zato ne more uspešno pluti in jo je treba razsekati in potopiti. Neaktualno in neproduktivno. Načrtovalci ZGS si želimo dela, ne križarskih vojn. Aktualen sistem modelov in ciljev povsem zadovoljuje potrebam usmerjanja razvoja gozdov.

mag. Živan Veselič